Jugoslovanska državna prosvetna politika

Usmeritev šolstva po življenjskih potrebah — Potreba stalnega prosvetnega programa — Duhovno edinstvo v šolstvu — Glavni prosvetni svet — Državna tiskarna — Narodno izobraževanje

(Govor senatorja g. Jeremije Živanovića na seji senata dne 24. marca 1934.)

Gospodje senatorji! Kdorkoli je dalje časa opazoval naše šolstvo, kdorkoli je imel priliko si pobližje ogledati rezultate, ki jih ta šola daje, se je lahko prepričal, da šola ni korakala vzporedno z življenjem in da je zaostala za življenjem, ki se hitreje razvija nego se je razvijalo šolstvo. Vzrok je v tem, ker se je šola preveč držala tradicij in premalo razvoja življenja.

To velja predvsem za srednjo šolo, ki pripravlja mladino sicer za visokošolski študij, a bi jo morala enako pripravljati za življenje. Veliko število naših dijakov ne dospe do zaključnega izpita, nego zapušča že prej šolo in prehaja neposredno v življenje.

Združitev pouka s potrebami življenja.

Izreči hočem vse priznanje predmetom, ki služijo izoblikovanju značaja in duše ter poplemenitenju človeka. Toda priznati si moramo, da bi morali priti učenci iz šole kolikortoliko pripravljeni tudi za življenje. Izvežbani bi morali biti vsaj v onih poslih, na katere nalete najprej v življenju, da zamorejo v njih sodelovati ali se proti njim boriti.

Zaradi tradicije, ki se predvsem pri pouku zelo težko opušča, zapušča dijak šolo z znanjem letnic, raznih nepomembnih dogodkov, s stotino imeni geografskih detajlov o oddaljenih kontinentih, s popolnim poznanjem izjem te in one deklinacije in konjugacije, z znanjem vseh primerov konjuktiva in substantiva, matematičnih formul in temu sličnega — toda pri vsem tem je popolnoma nepripravljen, da bi se znašel v svojih državljanskih dolžnostih, v rezultatih napredka tehnike in prometa, v higienskih potrebah, ki so vedno večje in vedno bolj pereče, v kompliciranih življenjskih razmerah in odnošajih v katerih mu ne pomaga še tako veliko znanje letnic, imen, formul in izjem.

Sem daleč odstranjen od tega, da bi osporaval pomen pouka, ki nima direktne zveze s praktičnim življenjem. Vem, da se moč pravilnega mišljenja razvija po metodah, ki so ostale še iz Aristotelove dobe. A ravno tako tudi uvidevam in občutim, da zaostaja šola čedalje bolj za življenjem. Če bi bili njeni gojenci v izvenšolskem času izolirani od življenja in prepuščeni samo šolskim knjigam in pouku v šoli, bili bi po dokončanem šolanju zelo malo sposobni za življenje in ne bi mogli v ničemer koristiti družbi.

Prepričan sem, da to mišljenje ni osamljeno, in da se je zaostajanje šole za življenjem opazilo in občutilo tudi med drugimi narodi. V tem pogledu se je v mnogih državah za odpravo tega nedostatka dosegel že velik napredek, posebno v Nemčiji, kjer se že od osnovne šole pripravljajo otroci za razne panoge življenja ter se ta sistem izvaja v vsem šolskem sistemu.

Za stalni prosvetni program.

Gospodje senatorji! Glavni razlog nezadostnega uspeha naše šole leži — po mojem mišljenju — v tem, ker **nimamo stalnega prosvetnega programa**, radi česar nam je predvsem srednja šola v neprestanem kolebanju. Tava v vsem: v določanju osnovnih nalog srednje šole, v poudarjanju vrednosti sedaj eni in potem drugi njeni vrsti, v učnih predmetih, učiteljskih kvalifikacijah, v načinu predavanja in ocenjevanja, v odnošajih med učno in vzgojno vlogo, glede nastavnikov, učnih knjig, v notranjem šolskem redu itd., itd. To tavanje, gospodje, ni nastalo pred kratkim, marveč traja že več let.

Profesorsko udruženje je na nekem svojem kongresu — mislim, 1925. leta v Skoplju — načelo vprašanje sprejetja stalnega prosvetnega programa. Imel sem takrat čast biti predsednik profesorskega udruženja in sem bil takrat tudi referent za to vprašanje na kongresu. Vprašanje je bilo že tedaj dozorelo in je bilo tudi z navdušenjem soglasno sprejeto. A ni ostalo samo pri tem, da so bile izražene samo želje za sprejetje tega predloga, nego se je šlo tudi korak dalje.

Tedanji prosvetni minister si je osvojil idejo, jo predložil Glavnemu prosvetnemu svetu, ki je na več sejah razpravljal o tem vprašanju. Tem sejam so prisostvovali tudi zastopniki raznih ministrstev, ki imajo v svojem resoru razne šole. Predlog je bil sprejet soglasno in so bile tudi izdelane instrukcije v zvezi s tem. S spremembo ministra je propadla stvar.

To vprašanje se je načelo še enkrat v ministrstvu. Poiskali so se akti o starem prosvetnem programu, toda nadalje se ničesar ni ukrenilo. Iz tega razloga bi na tem mestu želel zainteresirati g. ministra prosvete za to vprašanje, da se nadaljuje akcija za izvedbo te nujne potrebe našega šolstva. Prepričan naj bo, da bo pri tem delu našel popolno sodelovanje profesorjev v tem domu, ter profesorjev sploh, kakor tudi sodelovanje profesorske organizacije.

Hibe našega šolstva.

Gospodje senatorji! Ko se govori o našem šolstvu, ki mislim da ga dobro poznam, posebno srednje šolstvo, na katero se moje pripombe predvsem nanašajo, izjavljam, da ta šola, ki formira človeški značaj, ki daje osnovno znanje, v resnici nekatere usposobi. Ali velik del izstopi predčasno iz šole. To zadošča, da ta šola ne doseza tolikih uspehov, kolikor se jih pričakuje v primeri s časom, ki se v njej prebije in v primeri s trudom, ki se vanjo polaga. Osem let hodi naš dijak v srednjo šolo; to je mnogo časa, in z intenzivnim in sistematičnim delom bi moral doseči veliko količino znanja. So šole, v katerih je to znanje ne samo zadostno, nego povoljno. Toda gospodje, vsi vemo, da obstoje tudi šole, ki ne nudijo niti toliko znanja, kolikor bi ga bilo treba in poleg vsega truda in vse volje, odhajajo včasih dijaki s slabšo izobrazbo iz šole nego bi to smelo biti. Mnogo je vzrokov! Vsi veste, kakšne so težkoče. Ni zadostnih dobrih in prostornih šolskih zgradb, ki naj bi nudile dijakom vse, kar moderna šola zahteva. Gospodje, sredi Beograda so letošnjo jesen otroci begali od šole do šole, da bi našli streho in preteklo je nekaj nedelj, dokler se ni našlo neko privatno poslopje, ali neka gimnazija, ki jih je sprejela. Toda ne v septembru, nego mesec ali dva pozneje. A oni še vedno niso sigurni, da jih ta šola lepega dne ne odslovi.

Vsi veste tudi za drugo pogreško, kolikokrat se izmenjajo profesorji tekom šolskega leta. Ako najboljšemu dijaku daste v enem šolskem letu 5krat novega profesorja, ne more spoznati dijaka in ne more dijak vzljubiti profesorja, niti se priučiti njegove metode. Zgodi se lahko, da otrok, ki ima sicer dobre lastnosti in bi po dispozicijah moral biti najboljši, postane radi tega sreden ali celo slab dijak. Te neprestane spremembe zelo slabo vplivajo na delo v šoli.

Nočem govoriti dalje o tem. Ni tu mesto, kjer naj se iznesejo vse stvari. Znane so neprilike s prenatrpanimi razredi, neprilike radi nezadostnega nadzorstva nad profesorji od strani starešine, ki ni pravi starešina, ki ni prvi med vsemi nego je povsem drugega prepričanja itd. Vse to doprinese, da se ne pojavlja tolik napredek v razvoju naše šole, kakršen bi moral biti.

V glavnem se moramo zadovoljiti s tem, kar daje šola intelektu in s tem, kar daje s telesno vzgojo, ki pa se more s sportnimi društvi morda celo bolj razviti nego je potrebno. Obstoja zelo velik nedostatek v nezadostni **moralni vzgoji dijakov.** Na žalost ni v sedanji dobi več tako intimnih odnošajev med dijaki in profesorji, kot so to bili pred vojno. Temu ni kriv profesor. Profesorji morajo skrbeti za lastno življenje. Oni imajo nezadostno plačo, imajo skrb za družino, se ne morejo otresti potrebe, da čas po šoli izkoristijo za zboljšanje svojih dohodkov, da lažje vzdržujejo svojo družino. Zaradi tega nimajo časa za vzdrževanje vezi z dijaki. Ta zveza preneha, čim zapusti profesor šolsko sobo. Nekdaj je bilo drugače.

Dijaku je v veliko zadovoljstvo, če se približa profesorju in če ga po uri nekaj vpraša in drago mu je, če se z njim razgovarja. A tudi profesor ima priliko, da na dijaka vpliva tudi po predavanjih in da vzdržuje z njimi duhovne zveze. Ta duhovna zveza je sedaj zelo slaba. Tu ne zadene profesorjev nikaka krivda, ker jih je življenje prisililo, da morajo porabiti prosti čas za to, da se v teh težkih časih vzdržijo.

Vsled tega bi bilo za splošno stvar gotovo mnogo bolje, če bi bilo učiteljstvo v takih materialnih razmerah, da bi se moglo posvetiti šoli, v kateri deluje in da ne prekinja vezi z dijaki po dovršeni učni uri.

Duhovno edinstvo.

Dotaknem naj se še nekaterih specialnih vprašanj. Eno od teh je naše duhovno edinstvo.

Morda bom pogrešil, toda iznesel bom svoje mišljenje povsem odkrito. Večkrat se poudarja, da je naše politično ujedinjenje predhodnik duhovnega ujedinjenja, ali bolje rečeno, da smo tudi pred vojno razumeli, da smo v bistvu en narod od Kranjske gore do Pehčeva in od Dolenjcev do Lugojna. To je točno, ako se upoštevajo samo glavne linije. Obstoja pa vendarle dejstvo, da je treba za duhovno ujedinjenje še marsikaj zgraditi. Kdo je za to v prvi vrsti poklican? To so šole in učiteljstvo! Mislim, da smem trditi, da precej dobro poznam prosvetne razmere v vsej Jugoslaviji in da je moje stališče pravilno. Poleg zelo velikega števila odličnih prosvetnih delavcev in idealnih apostolov državnega in narodnega edinstva je vendar na žalost tudi neko — sicer majhno število — ravnodušnih in neaktivnih. Sodeč po gotovih znakih, tudi nekaj takih, ki omogočajo, da iz nekaterih šol v gotovih krajih še ni izgnan duh, ki bi moral biti iz njih že zdavnaj izgnan.

Nočem na tem mestu iznašati raznih nepravilnih podrobnosti, ki so mi bile stavljene na razpolago, verujte, da obstojajo in da nas čaka še mnogo dela za dosego in izgraditev duhovnega edinstva.

Omeniti moram zelo simptomatičen primer. Gospodje, na vzhodu učimo v srednjih šolah dijake, da poznajo tudi najvažnejše pisatelje in pesnike ostalih pokrajin n. pr. ne samo Prešerna, nego tudi ostale, ki niso tako znani. Navedem naj vam naslednji primer, ki se je dogodil v dravski banovini. Profesor je v IV. letniku neke učiteljske šole dal pismeno nalogo z naslovom: »O srbskih narodnih pesnikih«. Kaj se je zgodilo? Dijakinje so izvedle — pasivno resistenco. Vprašanje je ostalo nerešeno. Ko se je profesor pritožil pri ravnatelju, je ta vzel v zaščito dijakinje in rekel: »To je zelo težka naloga«. Vendar bi morale dijakinje na koncu učiteljišča le nekaj vedeti o Vuku Karadžiću. Starešina je rekel: »Morda ne znajo o tem nič.« Torej, gospoda, ako je na završetku učiteljske šole mogoče nepoznanje jugoslovanske literature, tedaj si lahko mislite, koliko bo treba še delati za duhovno edinstvo in koliko polja je še neobdelanega. Mnogo je treba še dela, da bomo enako imenovali ustanovo, ki jo v Beogradu imenujemo »pozorište«, v Zagrebu »kazalište«, a v Ljubljani »gledališče«.

Višja pedagoška šola.

Gospodje, moram omeniti tudi to, da nisem mislil govoriti o višji pedagoški šoli. Vendar se moram dotakniti tudi tega vprašanja, ker jo je predgovornik podcenjeval. Višja pedagoška šola je bila osnovana pred 12. do 13. leti vsled potrebe in ne samo vsled želje, da se komu ugodi. Ob priliki ustanavljanja te šole se je mislilo, da bo zasnovana na širši podlagi nego je danes. Ali je ta šola uspela ali ne, mislim, da najbolje dokazuje dejstvo, koliko sposobnih kandidatov je izšlo iz te šole. Po mišljenju predsednika komisije za polaganje prof. izpitov so najvišji procent odličnih uspehov dosegli pri polaganju prof. izpitov ravno oni, ki so dovršili višjo pedagoško šolo. V višjo pedagoško šolo so prihajali študirat učitelji, mladi ljudje, ki so imeli štiri do pet odličnih ocen, ki so z odliko položili maturo. V Beogradu so imeli možnost se prav dobro pripraviti. O predavateljih, tako srednješolskih, kakor tudi univerzitetnih profesorjih teh šol, lahko rečem, da so odlično predavali. Omenim naj le gg. Đorđevića, dr. Vlado Petkovića, pokoj. Milorada Popovića, prof. fizike in druge. Vidite, gospodje, kako velike uspehe je imela ta šola. Na žalost se ji ni dalo možnosti razvoja. Ona je v glavnem vsled neinformiranosti imela precejšnje število neprijateljev tako med profesorji in med učiteljstvom, pa tudi med nekdanjimi ministri prosvete. Skupščini je bil predložen tudi zakon, ki je vseboval samo dva člena — da se pedagoška šola ukine. Sedaj je spremenjena v šolo z dvema letnikoma z namenom, da pripravlja šol. nadzornike in nastavnike meščanskih šol. Gospod minister je omenil meščanske šole in jaz bi hotel le podčrtati pomen teh šol. Gospodje senatorji, meščanske šole so potrebne za življenje, one so v mnogih državah odigrale svojo vlogo tako kakor treba, posebno v državah z večjim praktičnim smislom nego ga imamo mi. V srbskih krajih niso bile sprejete najbolje. Prva naša meščanska šola je bila osnovana leta 1898 pod režimom Andre Đorđevića, pod režimom, proti kateremu so se borili profesorji in prosv. osebnosti, pod režimom, ki je bil nesimpatičen. Na to šolo ni mogel priti nobeden od sposobnih ljudi nego so bili nameščeni učitelji, ki jih je favoriziral tedanji režim. Nesposobni za to delo in pod vtisom, da so prišli na to šolo za nagrado, so užalili vse prosvetne osebnosti in se je vsled tega prenesla ta mržnja tudi na šolo samo. Spomniti

Občni zbor Slovenske šolske matice

V nedeljo 27. maja se je vršil na ledinski šoli v Ljubljani 12. redni občni zbor SŠM. Članstvo se ga je bolj skromno udeležilo, zato pa so se redki udeleženci res živo zanimali za ves dnevni red.

Predsednik g. dr. K. **Ozvald** je v uvodni besedi govoril o nalogah in delu Matice in zavrnil očitek, da je Matica postala preveč »akademska«, kar naj pomeni, da se je preveč odmaknila od praktičnega pedagoškega dela. Na žalost je, da se je odbor trudil, da bi bile Matične knjige čim boljše in le v tem je bistvo »akademske« smeri sedanjega vodstva. — V tej zvezi je bila tudi zanimiva izjava celjskega poverjenika SŠM g. **Gobca**, ki je povedal, da so člani zlasti zadnja leta s knjigami prav zadovoljni in prosijo, naj odbor skrbi, da bodo knjige ostale na tej višini ali pa bodo še boljše. Dobre knjige bodo gotovo pridobile Matici še več naročnikov. Saj je letos naročilo Matične knjige le 32% naših učiteljev (g. Gobec je to pokazal tudi s številkami). Treba bo pridobiti med učiteljstvom še vsaj toliko naročnikov in Matica bo dobila več sredstev, da bo lahko skrbela za čim boljša dela. Sedanji honorarji so itak prav beraški in se je le čuditi, da je odbor mogel dobiti tako dobre rokopise.

Po branju zapisnika je poročal predsednik, da je skušal pritegniti v krog sotrudnikov čim več ljudi in se mu je tudi posrečilo dobiti več odličnih sodelavcev, ki bodo napisali razne spise, da jih bo Matica izdala v prihodnjih letih. — Tajnik g. dr. **Gogala** pa je med ostalim tudi povedal, da je odbor pripravil za letošnjo izdajo tele knjige: **Pedagoški zbornik** z aktualnimi članki, **Hessenov** spis: **Petnajst let sovjetske pedagogike** in **Bohinčevo: Geografijo povojne Evrope** (s posebnim ozirom na Jugoslavijo), mišljena kot pomožna učna knjiga.

Največ zanimanja pa je vzbudilo poročilo blagajnika g. **Plesničarja** (ki je že 12 let blagajnik SŠM). Matica ima še veliko zalogo starih knjig, zlasti Pedagoških zbornikov iz predvojnih let. Ker je v njih mnogo člankov, ki so še danes aktualni, naj skuša Matica te knjige po možnosti prodati; morda bi bilo to najlaže v posebnih knjižnih zbirkah. — Govorilo se je tudi o nabiranju naročnikov, o poverjenikih, nakladi knjig itd.

Po poročilu preglednika računov g. **Flerèta** je dobil odbor absolutorij s pohvalo, nakar so se izvršile nove volitve. Na predlog g. nadzornika **Urbančiča** je bil izvoljen naslednji, večinoma stari odbor: predsednik dr. **K. Ozvald**, podpredsednik **Fr. Gabršek**, tajnik dr. **St. Gogala**, blagajnik **P. Plesničar**, odborniki **Fr. Drnovšek, M. Senkovič, J. Jurančič, I. Tomažič, A. Zavašnikova**, namestniki **A. Černejeva**, dr. **S. Dolar** in **A. Kutin**.

Pri slučajnostih se je razpravljalo o predlogu poverjenika g. **Gobca**, da bi se pravila SŠM nekoliko izpremenila in bi na občni zbor prihajali poverjeniki, ki bi zastopali vse članstvo. Občni zbor je predlog pozdravil in sklenil, naj se odbor obrne še na ostala poverjeništva. Pravil pa občni zbor ni mogel izpremeniti, ker bi bila za to potrebna navzočnost $^2/_3$ članstva. —**n.**

ANDREJ DEBENAK:

Mladinski časopis

V skupnih pismenih organih beležimo in razpravljamo o pojavih življenja. Kakor odrasli, tako imajo lahko tudi učenci svoj skupen časopis, v katerem zamorejo svoje doživljaje in misli pismeno prikazovati ter obratno: učiti se spoznavati med množico vrednost in nevrednost tehtnosti in pomenljivosti sestave modernega življenja; pa tudi pomenljivost časopisov ter dobre in slabe s tem, da jih sami ustvarjajo in podpirajo s svojo dobro voljo in soudeležbo.

Medtem, ko so drugod ustregli potrebam časa, se še pri nas ne moremo ogreti in najti razumevanja. V Češkoslovaški, da drugam niti ne sežemo, jih izdajajo celo vrsto; tako n. pr. v Zlinu, predvsem za svoje poizkusne šole »Časopis zlinjskyh dětí : Mladý Zlín« v obsegu 16 strani z bogato in raznovrstno vsebino, kateri ne manjka slik in učenčevih ilustracij. Ob početku je na 4 straneh v 2000 izvodih, sedaj na 16—20 straneh v 5000 izvodih.

Kot pravi Kopeček, jim je bil v začetku eden prvih problemov odločitev, ali naj vodijo in upravljajo časopis otroci sami pod vodstvom učiteljev. Pri dijaških listih je drugače. Imajo obstoj, trajanje vezano le na nekoliko posameznikov, po odhodu katerih običajno tudi list preneha. Dijaki so zrelejši, dočim so osnovnošolski učenci od 7—14 let potrebni harmoničnega sodelovanja s strani starejših — odraslih; v našem primeru učiteljev ali drugih pripravnih oseb, ki so sposobne razviti in predvsem zaposliti vse navdušene sile mladostne plamenosti.

Kako so začeli? Izbrali so si redakčni in administrativni odbor; v prvem je imel vsak razred po enega zastopnika, ki je zbiral prispevke in z drugimi urejeval list v obsegu posameznih številk. Za drugega pa se je ravnalo po času in po delu samem. Imel je nalogo propagande, razdeljevanje po razredih, pisanja adres, lepljenja ovojev, določitev oblike, kvalitete papirja itd. Zamisel je uspela. Učence je sčasoma prešinila skupnostna misel, da le vsak s svojim delom, ki ga doprinese, koristi. Danes je »Mladý Zlín« časopis, ki je z dobro voljo in nasvetujočo kritiko pomagal spoznati vse slabosti ter se je s preizkušenostjo in soudeležbo vseh učencev razvil v oblikujoči faktor v njih družbenem medsebojnem **odnosu.**

Opozoril bi še na »Mladý svět«, ki je tipičen mladinski časopis, tako po obliki kot po vsebini. Izhaja tedensko v Pragi. Vsebuje več rubrik: novice iz domačih krajev, razgledovanje po svetu, vmes pregovori, program šolskega radia, reprod. fotografij, ilustracije učencev, pesmi, poljubno tolmačenje iznajdb, zanimivosti iz prirode, dopisi čitateljev, podlistek, šah, križanke, sport itd.

Moramo pa ločiti Mladý Zlín in Mladý svět; prvi je odziv tovarniškega življenja — čevljarske industrije, da se točno izrazim in odraz svojevrstne duševnosti, katero ustvarja tamkajšnji gospodarski sistem, dočim je drugi že preveč meščansko okostenel in premalo aktualen. Tehnična zamisel prvega je predvsem pripravna za razredni list, list ene same šole ali pa določenega kraja, ki je tipičen po življenjskem miljeju, takšen kot je n. pr. ravno v Zlínu; posnemati bi se v naših razmerah dal samo v industrijskem centru kot so Trbovlje; drugi pa za **vsebinsko** osvojitev tudi popolno ne odgovarja, ker za nas pride v poštev le časopis, **ki bi zajel vase ves problem kmetsko-delavskega življenja, predvsem kmetsko gospodarskega.** V njem bi se moral brez prikrivanja razgrniti vsak gospodarski dogodek in proces, vsako socialno vprašanje; važne politične dogodke kot je trenutno problem na vzhodu in vse z njim v zvezi ter slično.

Poročila o sežiganju kave in žita, izlivanje mleka v morje in podobno bi bila tudi, vzemimo za računstvo, kaj privlačna in hvaležna snov, iz katere bi učenci brali dejanske življenjske razmere. Takih problemov nas obdaja vse polno, treba je le razpreti oči. Njih **važnost pa leži v ustvarjanju bolj človeške miselnosti v mladini ter v spoznavanju družbenega reda.** Spreten urednik bi si pač moral tako nekako ustvariti uresničenje mladinskega časopisa, ki bi naj vsaj v tedenskem izhajanju nadomestoval naše čitanke!